

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. О.В. Петренка, О.М. Ічанської (Київ, 14-15 квітня 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 144 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова

В.П. Харченко, д.т.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету

Заступник

О.В. Петренко, к.психол.н., доц., завідувач кафедри авіаційної психології, заступник з наукової роботи директора Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Члени оргкомітету:

В.Г. Панок, проф.
О.М. Долгова, доц.
О.М. Ічанська, доц.
О.М. Назарук, доц.
О.В. Сечейко, доц.

О.В. Гірчук, старш. викл.
В.В. Злагодух, старш. викл.
О.В. Івачевська, зав. лаб.
Н.С. Хімченко, викл.

Секретаріат конференції:

О.В. Гірчук (голова)
П.В. Кіреєв

*Рекомендовано до друку вченою радою
Гуманітарного інституту Національного
авіаційного університету
(Протокол №6 від 11 березня 2009 р.)*

© Національний авіаційний
університет, 2009

Валерій Бараннік

к. психол. н., доцент, м. Київ

Олександр Макаревич

к. психол. н., доцент, м. Київ

**Особливості формування системи психічної регуляції
діяльності в особливих умовах**

В звичайних умовах професійного середовища регуляція психічної діяльності спрямовується на виконання функціональних завдань. Ситуація змінюється, коли у розмірений ритм роботи влітаються епізодичні екстремальні фактори, що, будучи за своєю природою нав'язаними ззовні, впливають не лише на якість виконання завдань, але і на психічні процеси, як регулятори діяльності. В цьому випадку спостерігається: по-перше, підвищення нервово-психічної напруженості; по-друге, активація механізмів оцінювання ситуації з позицій професійних завдань; по-третє, виникає потреба у розробці та реалізації дій по їх подоланню. Тобто, перед фахівцем постають додаткові завдання, які потрібно виконувати паралельно з головними.

Необхідність одночасно вирішувати різноспрямовані завдання активізує складну систему психічної регуляції, яка включає сенсорно-перцептивний, образно-концептуальний, програмно-цільовий, особистісно-нормативний і інтуїтивно-світоглядний рівні [3].

вимагають комплексного наукового перегляду та уточнень, що є перспективою найближчих досліджень.

Література:

1. Орбан-Лембрик Л. Е. Особистість у контексті соціально-психологічної парадигми // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / За ред. Максименка С. Д., Шайгородського Ю. Ж. та ін. – К., Український центр політичного менеджменту, 2003. – С. 378 – 391.

2. Малая О.Г. Развитие социальной компетентности личности в условиях корпоративной культуры. – Автореферат дис...канд. психол. наук. – М., 2005. – 23с.

3. Лепіхова Л. А. Соціалізація та соціально-психологічна компетентність як рівні особистісної зрілості // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник. – К.: Контекст, 2000. – С. 105 – 108.

Оксана Назарук

к. психол. н., м. Київ

Теоретичний аналіз нарративу як методу дослідження досвіду професіонала

Діяльність в особливих умовах вимагає від працівника спеціалізованої підготовки, адекватного ставлення до

різноманітних непередбачуваних, екстремальних ситуацій. Ознаками екстремальності ситуації виступають як зовнішні, так і внутрішні складові. Серед них виокремлюють наявність об'єктивної небезпеки (загроза життю, здоров'ю, найважливішим цінностям людини); дефіцит адаптаційних ресурсів (фізіологічних та соціально-психологічних) через передбачуваність, миттєвість появи; відсутність у досвіді людини готових стереотипів реагування на екстремальні обставини (вихід за межі патернів поведінки, екзистенційне переживання) (Єрмаков П.Н, Табунський В.А.).

Особистість – це саморегулююча система, мета якої – організація суб'єктивного досвіду відповідно до адаптивних завдань. Адаптивні завдання можуть бути порушені будь-якою екстремальною ситуацією, яка може спричинити зміни в афективній, в когнітивній та поведінковій сферах особистості. Важливим фактором для даної ситуації є наявний у індивіда в особливих умовах діяльності рівень самопізнання та саморозуміння для адекватної інтерпретації зазначених трансформацій, здатності до регуляції та керування вказаними змінами.

Індивіди схильні впорядкувати свій досвід (спогади про події, повідомлення про сон, хворобу, страх) головним чином у формі нарративу. У тексті-нарративі описані не тільки події життя, а ще й ціннісні орієнтації, життєві плани і перспективи особистості. Оповідання у формі нарративу може стати цінним джерелом знання про ті особистісні смисли, що знаходять індивіди у своєму

повсякденному та професійному житті (Андрієвська А.В., Брокмейер Й., Харе Р., Фрідман Д., Комбс Дж.).

У розповіді або історії особистість висловлює і транслює свій досвід оточуючим, через що відбувається саморозкриття. Трансляція реальних проблем у символічній формі, на основі вигаданих або дійсних історій, допомагає пошуку соціально прийнятних альтернативних рішень, що сприяє подоланню та виходу за межі проблемних ситуацій. У межах нових історій індивіди можуть переживати нове уявлення про себе, нові можливості у взаємостосунках та нове майбутнє (Дж. Фрідман та Дж. Комбс) і таким чином формувати нове ставлення до життєдіяльності.

«Наративізація свідомості» (Н.В.Чепелева) дозволяє оформити досвід особистості в оповідний модус та продуктивно зі своїм модусом взаємодіяти. Розуміння власного досвіду і себе в ньому є центральним моментом у розвитку особистості (Г.С. Костюк), як гармонійної людини, так і професіонала.

Отже, саморозповідь у формі наративу дозволить особистості, професійна діяльність якої пов'язана з особливими умовами, зрозуміти, осмислити, інтерпретувати різноманітні непередбачувані ситуації та себе в них (свої емоції, думки, дії), а отже, збагатити не тільки особистісний, а й професійний досвід.

Володимир Невмержицький

к. психол. н., доцент, м. Київ

Психологічні проблеми льотної праці в сучасних умовах військово-професійної діяльності

Зміни в структурі і методах управління Збройними Силами загострюють питання про морально-психологічний стан і психічне здоров'я тих, хто вибрав військову службу справою життя і кому держава довіряє бойову техніку. Тим часом обсяги завдань і поле діяльності військової психології від року розширюються. Зокрема, це проявляється у необхідності збереження психічного здоров'я і високої працездатності льотного складу Повітряних Сил, як функції підтримання бойової готовності (Пономаренко В.А., 2009; Корчемный П. А., 1986; Покровский Б. Л., 1984). Також, це тісним чином пов'язано з економікою, із структурою та ефективністю витрат коштів військового бюджету. У авіації це виявляється в тому, що бойові літаки 4-го та 5-го поколінь можуть коштувати приблизно до 70 мільйонів доларів за одну одиницю. А підготовка висококласного льотчика для використання таких машин зі всім бойовим оснащенням – до 10-15 мільйонів. В той же час, в останні роки мають прояв деякі невластиві для армійського середовища явища. Військова служба перестала сприйматися багатьма офіцерами як спосіб самореалізації особистості, зміцнення свого громадського статусу і забезпечення достатку своїй сім'ї. Навпаки,